

STENHUGGEREN

medlemsblad
for
JYSK STENKLUB

AMATØRGEOLOGISK FORENING
AARHUS
MEDLEM AF DANSK AMATØRGEOLOGISK UNION

11 årgang nr 3

oktober 1985

total nr 34

Personskifte i bladstaben !

Under denne beskedne overskrift i forrige nr af STENHUGGEREN viste den "gamle" redaktør en balanceakt på 3 linjer, hvorfra han foretog en afhopning. Så kort og præcist kan det gøres, når man hedder Sven Sønnichsen og samtidig har 10 redaktionsår og 33 udgaver af STENHUGGEREN på bagen !

På forsiden i samme nr rettede Grete Rasmussen en varm tak og hyldest til Sven for indsatsen som redaktør. Smukkere kan det ikke gøres, men der bør vel nok tilføjes et par bemærkninger. En overfladisk læsning af vore klubblade efterlader først det indtryk, at det at "gøre" et blad er bare noget han kan. Ved nærmere granskning afsløres det imidlertid, at der foreligger en arbejdsindsats, først med at hale emner og oplysninger i land, og dernæst at bearbejde dem. Oven i dette ser det ud til, at Sven har stillet ubønhørlige krav om akkuratess i de mere tekniske faser af fremstillingen.

Alt i alt en fortræffelig indsats - der har været til stor gavn for klublivet.

Og nu til noget andet !

Under påvirkning af bestyrelsens opsang i medlemsbladet, hvori alle de dovne medlemmer opfordres til at tage hænderne op af lommen, har jeg tilbudt at medvirke til at holde liv i STENHUGGEREN - i det mindste til nogen med lyst, tid og gå-påmod melder sig frivilligt.

Efter l a n g e overvejelser er tilbuddet accepteret, og hermed serveres den første udgave ! Hvis der i indslag mangler navn på forfatter i den kommende tid, bør man regne med, at det er for at spare på red-derne.

Henry Weinkouff.

BEVARING OG RENSNING AF MINERALER, AFSNIT 5

Fortsat artikel af Cl. Hedegaard.

8. Salpetersyre ($\text{HNO}_3(\text{aq})$ - op til 62 W-%) - meget anvendelig, da der aldrig dannes uopløseligt bundfald. Opløser: Kobber, Sølv, simple arsenider, antimonider, selenider og tellurider og komplekse sulfider af Antimon, Wismut, Kobber(Cu), Bly(Pb), Molybden(Mo), Nikkel(Ni), Sølv(Ag) og Wolfram(W). Carbonater phosphater, arsenater og vanadater med bly.

9. Svovlsyre ($\text{H}_2\text{SO}_4(\text{aq})$ - op til 96 W-%) - anvendelig til nogle formål, man skal dog være opmærksom på, at hvis Ca^{2+} er til stede (f. eks. hvis man har opløst Calcit) udfældes gips, der er meget vanskeligt at fjerne igen. Bundfald dannes sammen med Ca, Pb, Ba, Sr, m. fl. Opløser: Fluorider og chlorider af Li, Na, K, Rb, Cs, Be, Mg, Ca, Sr og Ba. Komplekse oxider af jern, Magnesium-(Mg), Tantalium(Ta), Thorium(Th), Zink, Zirconium(Zr) og Uran(U) (en del af disse bliver dog kun delvist opløst). Tellurider af Wismut, Guld, Kobber og jern.

10. Aqua Regia ("Kongevand" = blanding af 1 del HNO_3 og 3 dele HCl. Bør kun benyttes under ekstreme sikkerhedsforanstaltninger - meget reaktivt!). Opløser Guld(Au), Platin(Pt), Osmiridium(Os, Ir), Palladium(Pd), Amalgamer, Cinnabarit(HgS), Niccolit(NiAs), Auripigment(As_2S_3) samt mange andre.

OBS ! Syrer må aldrig blandes med hinanden (Aqua Regia, som man selv fremstiller undtaget, men da kun med meget stor forsigtighed). Når man fortynder, skal syren hældes i vandet, aldrig omvendt.

Det skulle nu være klart, hvilke mineraler man kan fjerne med syre, samt hvilke syrer, man kan anvende til forskellige formål. Det skal bemærkes, at generelt gælder det, at såfremt et mineral er opløseligt i én syre på listen, vil det også være opløseligt i enhver af de følgende (det bemærkes endnu en gang, at man i nogle tilfælde risikerer at få ubehagelige, til tider uopløselige bundfald).

For god ordens skyld skal et par af de mineraler, man oftest ønsker at fjerne omtales nærmere: Calcit er allerede nævnt. Andre carbonater (CO_3 -holdige mineraler) kan også fjernes med syre, mange endda med Ethansyre. I nogle tilfælde er man henvist til at benytte en stærk, varm syre.

STENBUTIKKEN

KJELD ROSE Kresten Koldsvej 38, Abyhøj
MINERALIMPORT Arhus 8230, tlf 06-253471

MINERALER - SMYKKESTEN - SLIBE- OG POLERPULVER
RA ÆDELSTEN SLIBE- SKÆRE- OG POLERMASKINER
SJÆLDNE BJERGARTER - DIAMANTSKÆRESKIVER

STENBUTIKKEN er nu at finde på den nye adresse
- se ovenfor. Du er velkommen til at besøge os
men ring venligst til os først !

Hvis man ønsker at fjerne sulfidbelægninger (Pyrit, Galena, Sphalerit etc.) er det ofte nødvendigt at benytte salpetersyre, samtidig med at man skal påse, at der ikke dannes et uopløseligt bundfald. Alternativt kan man måske benytte følgende fremgangsmåde (virker i hvert fald på Pyrit o.lign. Fe-holdige sulfider): Stykket koges i en basisk opløsning (brug f. eks. 1-2 spiseskefulde Natriumhydroxid NaOH = "Kaustisk Soda") pr. liter vand - mængden er ikke afgørende, men der må helst ikke være mindre) af Kaliumpermanganat (KMnO_4), der er et kraftigt oxidationsmiddel. Under kogningen reduceres den violette MnO_4^- til grøn MnO_4^{2-} og videre til sort MnO_2 . Visse forbehold må tages:

- 1) Processen angriber mange mineraler. Også gryder angribes, hvis de ikke er emaljerede - brug evt. et glas at koge i.
- 2) Reagenset (KMnO_4) forbruges under behandlingen og må til stadighed fornyes, indtil man er tilfreds med resultatet - bemærk at opløsningen affarves.
- 3) Det tager lang tid.

4) Man må kun regne med at fjerne forholdsvis små partier og belægninger på denne måde.

5) Når man er færdig, ser stykket forfærdeligt ud! Det er helt sort (det er MnO_2), og hvor Pyritten sad, er det brunt af Limonit. Det sorte kan fjernes med brintoverilte (det syder og bobler en del, men er ganske ufarligt).

Kvarts "forurener" ofte andre mineraler, og det fjernes lettest med Flussyre. Dette eventyr bør man kun kaste sig ud i, såfremt man har et laboratorium med stinkskab til sin rådighed og såfremt man har en vis erfaring i at gebærde sig sådan et sted, idet Flussyre er ekstremt aktivt og angriber snart sagt alt-også glas. Der er næppe mange, der kan have glæde af teknikken, men den nævnes for fuldstændighedens skyld.

Mineraler fra Kvartsgruppen (især Calcedon) kan også opløses ved kogning med Kaliumhydroxyd (KOH) eller Natriumhydroxyd (NaOH), men begge dele er vanskelige at bruge i praksis, da der kræves god tid og en hel del reagens, ikke mindst, hvis der er tale om blot rimeligt store partier, der skal fjernes.

Limonit er et af de hyppigste irritationsmomenter, al den stund det er meget almindeligt og ofte dækker krystaller, ikke mindst Kvarts, med et tyndt, brunt lag. Det gamle "husråd" i dette tilfælde er: Ethandisyre. Man fremstiller en kraftig opløsning af syren (købes som hvidt pulver), i hvilken stykket anbringes, hvorefter det hele koges. Det kan godt kræve lidt tålmodighed, men resultatet står oftest mål med anstrengelserne. Kogekarret skal helst være af glas eller emaljeret metal. Processen synes også i et vist omfang at være anvendelig over for Manganoxider.

Man har sjældent behov for at fjerne mineraler fra gruppe 6 (sulfater, molybdater etc.), hvad der er meget heldigt, idet sulfater normalt er meget vanskelige at fjerne (som oftest skal man bruge en syre der er stærkere end de ovennævnte).

Gruppe 7-mineraler ønsker man som regel også at bevare, ellers er de som oftest opløselige i enten Saltsyre eller Salpetersyre.

Silikater er ofte uopløselige i syre. Ligeledes er organiske mineraler (gruppe 9) som regel ikke særligt påvirkelige af syre, men de fjernes ofte let med organiske opløsningsmidler:

International Minerals & Gems

v/ Niels Schjeldahl
 Birgittevej 6 · 8220 Brabrand, Danmark
 Tlf. 06-25 32 10 · Giro: 2 33 06 01

Så står sæsonen igen for døren, og vi er som sædvanlig leveringsdygtige i så godt som alt til stenslibning og smykkeindfatning samt et rigt udvalg af mineraler. For tiden har vi f. eks. nogle fantastisk flotte SPHALERIT - stykker fra Illinois og Tennessee.

HUSKAT:

ringe, hvis der er specielle ting, som du ønsker, vi skal tage med til møderne.

PS. I tiden 16/10 - 27/10 vil vi være på rejse til bl. a. Idar-Oberstein samt messe i München.

Benzin, Hexan, Clormethan (Chloroform), Dimethylether, Ethanol, Methylbenzen (Toluen), Dimethylbenzen (Zylen), Propanon (acetone) m.fl.

Har man først været alt ovenstående igennem uden at finde en passende kur mod et givet mineral, vil man straks være klar over, at listen langt fra er komplet, og årsagen kan være, at der ikke er mulighed for at fjerne det pågældende mineral, eller at kuren ikke er omtalt, idet den rummer store sundhedsfarer.

Vi stopper her i artiklen for denne gang, og fortsætter i næste nr.

Sommerens fund for Svea-fans.

Til en ordentlig ferie i Sverige hører naturligvis en kravletur imellem boghandlerens reoler. Der er altid en chance for et spændende fund, og hvis dette fund har noget med sten at gøre, er det jo heller ikke at kimse ad. I år var det en ny svensk fälthandbok i stor-lommebogsformat, som bare stod der og ventede på at blive betalt. MINERAL I SVERIGE er titlen, og forfatteren hedder Lars-Håkon Hedin. Den er udgivet af Bonnier Fakta og rummer 208 sider med fuld valuta for de ca. 170 SV-kr, som er prisen. Som titlen angiver, drejer det sig hovedsagelig om mineraler, der findes i Sverige. Fuld af gode oplysninger om findemuligheder, og det "tørre" stof er let fordøjeligt !

Tysk TV-program 3.

For kabel TV-kiggere kan der være noget at hente ved at lukke op om søndagen kl 19.00. I et kvarter er der udsendelse om amatøргеologi, og selv foruden det store kendskab til tysk, kan man have udbytte deraf. Programmet er optaget for 7-8 år siden, men det er jo heller ingen alder i geologisk målestok.

To be or not to be.

Før eller siden i mineralrusen kommer vi ud for at skulle afgøre, om der er jern- eller magnetjernindhold i en sten. At få den til at bide på en magnet afgør ikke den sag, men der er heldigvis andre muligheder. Uden at fordybe os for meget i de omfattende og iøvrigt meget interessante magnetiske fænomener, må vi gøre os klart, at for at være egentlig magnetisk, skal emnet have en nordpol og en sydpol ! Omvendt kan jern godt blive tiltrukket af en magnet, uden selv at være magnetisk.

En lille prøve kan afsløre forskellen. Hæng en tynd jerltråd vandret op i en lang, tynd og blød sytråd. Det er vigtigt, at jertråden ikke er en ståltråd, samt at den i forvejen er udglødet for at fjerne evt. egenmagnetisme. Et umagnetisk emne vil ikke påvirke jertråden, men et magnetisk emne vil få tråden til at bevæge sig. Ved en anden metode lægger vi et lommekompas på bordet, altså ikke lige i nærheden af radiatoren eller højttaleren. Læg emnet ved siden af, og når kompasnålen er faldet til ro, drejes emnet rundt - om sig selv. Hvis nålen ikke svinger rundt, kan vi gå ud fra, at det drejer sig om et umagnetisk mineral. Skulle det hænde, at kompasnålen, ved en bestemt stilling af mineralet, drejer 180° rundt, så er der tale om polaritetsmagnetisme, og det er lige netop, hvad der forefindes i for eks. magnetjernsten. Kompasmetoden er meget let at anvende i praksis, også ude i marken.

Meddelelser fra bestyrelsen:Værkstedet:

Erik Jensen har startet slibesæsonen i klubværkstedet.

Onsdag fra kl 14.00 til 17,00, samt fra kl 19,00 til 22,00. Hvem der måtte være interesseret kan bare møde op.

For at lette presset på værkstedet tilbyder Erik også at komme der tirsdage, men da vil han være sikker på ikke at gå forgæves. Derfor ring i god tid i i forvejen til ham og aftal nærmere.

Rystepudseren:

Værkstedet savner stadig sin rystepudser. Skulle du kende noget til den, vil Erik Jensen meget gerne høre fra dig snarest.

DAGU:

På DAGU-mødet 27-4-1985 fik vi strikket en forretningsorden sammen. Se bilag ! Som I kan se, er der ikke de store diskussionspunkter. Skulle I have forslag til forbedringer, vil jeg gerne have dem - helst på skrift, så jeg kan bringe dem med til byttemødet i Odense.

Derudover lavede vi nogle små ændringer til vedtægterne for DAGU: Først og fremmest, at DAGU skal være en sammenslutning af DANSKE klubber. Vi fik også lavet et budget, som sagde, at det første år ville det koste 5 kr pr medlem. Det følgende ville koste 3 kr pr medlem.

Det berømlige introduktionskort fik prisen fastsat til 20 kr for oprettelse, og 10 kr for fornyelse. Hvis man er medlem af en klub, der ikke er med i DAGU, men selv har meldt sig til, koster kortet 50 kr i oprettelse og 25 kr i fornyelsen.

Adresser:

Formand, Jon Svane, Skejbyvej 36, 8240 Risskov	tlf 06-210606
Sekretær, Doris Valgaard, Skolevej 2f, 8250 Egå	06-227304
Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg, medlem af best.	06-149521
Jørgen Borup, Teglgårdsvej 27, 8270 Højbjerg, medlem af best.	06-110041
Kasserer, Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå	06-467282
Jysk Stenklub, giro 1217380, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå	
Bladfordeler, Grete Rasmussen, Elverdalsvej 31, 8270 Højbjerg	06-270247
Redaktør, Henry Weinkouff, Marselis Boulevard 30, 8000 Århus C.	06-122724

PROGRAM FOR JYSK STENKLUB

Klubmoderne på Aby Bibliotek starter normalt kl. 13.00 til 14.30 med bytning af, handel med og snak om STEN. Fra 14.30 til 15.00 har vi officiel snak om løst og fast fra fjern og nær. Vi vil også prøve at få et fast punkt, hvor et medlem nyt eller gammelt fortæller 10 - 15 min. om et stenemne.

Fra kl. 15.00 til ? har vi så foredrag, film eller lignende. Efter mødet er der igen frit for bytning, snak m.m.

Lø 12/10 kl 14.30. Klubmøde på Aby bibliotek. Foredrag af lektor Erik Thomsen, Geologisk Institut, Århus: Menneskets oprindelse og udvikling.

Lø 2/11 kl 10.00 - 17.00. Byttemøde på Højmeskolen, Odense.

Det årlige møde, hvor vi samles fra hele landet for at bytte og snakke sten. ☺

Afgang med privatbiler fra Viby Torv kl. 7.30.

Tilmelding til Jon Svane senest lø 26/10-1985.

Lø 9/11 kl 14.30. Klubmøde på Aby Bibliotek. Foredrag af lic. scient. Kristian Kronborg, Geologisk Institut, Århus: Kortlægning af landråstoffer i Danmark.

Lø 23/11 Hamburgturen!!! Den årlige tur, hvor vi skal tidligt op for at nå til "Hamburger Mineralientage", stensemessen i Hamburg.

Prisen bliver 140 kr. AFGANG fra Randers, Rutebilstationen kl 6.30 og fra Århus, Valdemarsgade ca kl 7.00. Hjemkomst omkring midnat.

Tilmelding på vedlagte tilmeldingsblanket senest 9/11-1985.

Lø 14/12 kl 14.30. Klubmøde på Aby Bibliotek. Det årlige julemøde med lotteri, kaffe og kage. Hvert år har vi samlet sten m.m. ind til gevinster i lotteriet, og skulle I have et eller andet, I gerne vil give, tager hele bestyrelsen imod.

HUSK ! Vi medbringer altid selv kaffe, kage, kop og lign. MEN til julemødet skal vi kun medbringe kop og tallerken, resten ordner bestyrelsen. ☺

Bestyrelsen.

Notater: